

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В ФІНЛЯНДІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано освітню політику Фінляндії, спрямовану на забезпечення якості дошкільної освіти. Розглянуто окремі аспекти порівняльного аналізу педагогічно цінного досвіду організації дошкільної освіти в Україні і Фінляндії. Висвітлено особливості організації дошкільної освіти Фінляндії, а саме сформульовано її мету, принципи, зміст, розкрито основні принципи і пріоритети освітньої діяльності дошкільних закладів з догляду за дітьми, акцентовано увагу на ролі вихователя та освітнього середовища у вихованні маленьких громадян Фінляндії.

Ключові слова: дошкільна освіта, Фінляндія, дитячий садок, дитина дошкільного віку, дошкільник.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відкриття нових перспективних напрямів реформування і подальшого розвитку сучасної системи освіти, пошук нетрадиційних підходів у роботі з дітьми спонукає до ознайомлення з системою дошкільного виховання різних розвинених країн світу. Зарубіжні системи дошкільної освіти мають багатовікові традиції виховання та освіти на засадах загальнолюдських і національних цінностей, дають вагомі результати як у житті цілої країни, так і у становленні окремої особистості. Тому вважаємо, що ґрунтовний аналіз зарубіжного педагогічного досвіду виховання і навчання дітей дошкільного віку є доцільним і необхідним у процесі реформування сучасної освіти в Україні. Відкритість сучасного українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами, входження України до системи світового цивілізаційного процесу дають можливість національній системі виховання збагатитися кращими, перевіреними часом здобутками світової культури.

Для оцінки стану, можливостей і перспектив впровадження нових форм і методів роботи з дітьми в Україні розглянемо практику дошкільної освіти Фінляндії, яка, на нашу думку, є унікальною у своєму сталому прогресі. Вона пройшла шлях від системи, яка ледве сягала середніх міжнародних показників, до однієї з найуспішніших державних систем освіти сучасності. Фінляндія є цікавим і значущим джерелом натхнення для інших країн, які шукають способів удосконалювати освітні системи. Вивчення фінського педагогічного досвіду може надихнути освітян інших країн глибше осмислювати свої школи й культури. Вивчення зарубіжного досвіду дозволить нам проаналізувати і виявити все цікаве, корисне,

доречно, але при цьому створити власний спосіб побудови нинішньої освітньої системи. Виважене осмислення і творче застосування зарубіжного досвіду може стати також важливим чинником зміцнення інституту української сім'ї, удосконалення всієї системи дошкільної освіти у нашій державі, що є особливо актуальним в умовах національно-культурного відродження України.

Студіюванню зарубіжного досвіду дошкільної освіти присвячені праці В. Зебзеєвої, Ю. Калічака, Л. Козак, Л. Парамонової, К. Протасової, Т. Фуряєвої та ін. Проблеми професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Європи досліджують Л. Зданевич, Н. Карпенко, Н. Мельник, М. Олійник. Окремі питання організації дошкільної освіти у Фінляндії розглядають у наукових публікаціях Л. Лохвицька, О. Подоляк, К. Хаврикіна.

Фінське освітнє диво висвітлювало чимало поважних світових мас-медіа. Десятки освітніх делегацій відвідали фінські установи, школи й громади, щоби довідатися, що є рушійною силою їхньої освітньої досконалості. Російський лікар Є. Комаровський, заінтригований фінськими дитячими садками, розповів про них у тематичній освітній серії авторської програми «Школа лікаря Комаровського» на Інтері. Проте, конкретизації потребує специфіка організації фінської дошкільної освіти з метою запозичення позитивного педагогічного досвіду.

За сприяння Польсько-Української фундації «Інститут Міжнародної академічної і наукової співпраці» (ІМАНС) автор статті взимку 2019 року відвідала заклади освіти Фінляндії, особисто мала можливість спостерігати за організацією освітнього процесу в дошкільних установах м. Гуйтінен, виявити специфіку дошкільної освіти у державних і приватних дитячих садках і має намір поділитися враженнями від побаченого.

Мета статті полягає у здійсненні порівняльного аналізу специфіки організації дошкільної освіти в Україні та Фінляндії та виокремленні провідних домінант, які забезпечать якість дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині дошкільна освіта є складовою загальної фінської освітньої системи. З початку 2013 року відбулося виведення дошкільної освіти зі сфери управління соціальними питаннями, щоб вона стала невід'ємною складовою державної системи освіти [4, с.69]. Доти нею опікувалися органи соціального управління й охорони здоров'я. Дошкільна освіта у Фінляндії – це навчання й догляд дітей до семи років: далі вони йдуть у початкову школу. Педагогічні працівники дошкільних установ спираються на нормативний документ «Керівництво з реалізації державної програми «Освіта і догляд за дітьми в ранньому дитинстві» (2013 р.), який виконує роль стандарту дошкільної освіти і визначає принципи і зміст освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку [8].

Система дошкільної освіти Фінляндії базується на таких базових принципах: доброзичливе ставлення персоналу до дитини; безпечне зростання, розвиток і навчання; безпечне і здоров'язберігаюче середовище для ігор і різноманітних видів діяльності; можливість вільно висловлювати свої погляди та думку відповідно до віку дитини [4, с. 5]. Дотримання цих принципів дозволяє дитині почувати себе комфортно під час спілкування з іншими дітьми і вихователями, відчувати радість і свободу дії в атмосфері комфорту і безпеки.

Дошкільна освіта є необов'язковою у Фінляндії, виключення становить останній рік перед школою. Її мета полягає у забезпеченні особистого благополуччя дитини, розвитку її самостійності, формуванні доброзичливого і уважного ставлення один до одного. Дошкільна освіта здійснюється у державному і приватному секторах у дитячих садках і закладах сімейного типу. На противагу українській системі дошкільної освіти, дітей віддають до ясельних груп дитячих садків уже в 9 місяців, що пов'язано з тривалістю післяпологової відпустки для матерів.

У Фінляндії система соціального забезпечення надає батькам новонароджених право на батьківську відпустку, щоби бути вдома з дитиною. Переважно матері йдуть у відпустку приблизно за два місяця до очікуваних пологів і можуть продовжувати її ще п'ять місяців після народження немовляти. Після материнської відпустки надається приблизно вісім місяців загальної батьківської відпустки, яку обоє батьків мають розділити між собою. У ці періоди батьки отримують звичайну заробітну плату від фінської державної страхової установи Kela. Татусів постійно заохочують брати батьківську відпустку й проводити час удома із сім'єю. Тому більшість дітей першого року життя не відвідують дитячі садки.

Родинне виховання є першою і постійно діючою ланкою виховання. Сім'я – це природне середовище соціалізації дитини, де вона отримує захист, підтримку і допомогу в особистісному розвитку, де формується її первинна когнітивна база. Міцна, дружна, працьовита родина є основою будь-якого суспільства та запорукою його подальшого успішного розвитку і процвітання. Духовні якості особистості формуються у фінських родин в умовах батьківської любові, довіри й емоційної близькості, коли сім'я створює в дитини потребу бути визнаною, здатність співпереживати і радіти іншим людям, нести відповідальність за себе і стати самостійною. Відбувається це насамперед у взаєминах з батьками, оскільки характер батьківського ставлення та їхні взаємини з дитиною є основною умовою психічного, фізичного та духовного її розвитку. Тому провідними чинниками у формуванні дитячої особистості у Фінляндії виступають моральна атмосфера, що панує в сім'ї, спосіб внутрішньо сімейного життя та його стиль. Для фінів характерне своєрідне гуманне ставлення до дітей. За нашим переконанням,

всесвітньо відомий фінський педоцентризм є однією з найцікавіших особливостей культурної традиції етносу. І якщо для української педагогіки ідеї педоцентризму є порівняно новими, то для Фінляндії вони є природними, культурно зумовленими.

Кожна дитина дошкільного віку має право на денний догляд у дитячому садку чи закладі сімейного типу. Це означає, що за місцем проживання сім'ї місцева влада мусить запропонувати дитині місце в дитячому садку чи закладі денного догляду сімейного типу. Заяву про потребу надання місця у закладі дошкільної освіти батькам необхідно подати за три місяці до бажаного дня відвідування дитячої установи. Муніципалітет протягом 3-4 місяців задовольняє заявки батьків.

Вагомою рисою фінської дошкільної освіти є те, що освітні послуги у дошкільних закладах є платними. Це єдина платна ланка фінської освітньої системи. Оплата фінського дитячого садка залежить від доходів родини, кількості дітей, наявності пільг і становить від 25 до 300 €. Платежі батьків покривають тільки 15% витрат на перебування дітей в дошкільному закладі. Все інше – за рахунок муніципалітету. Батькам, які готові самостійно виховувати дитину в сім'ї, муніципалітет надає матеріальну допомогу (500 €).

Загалом є різні види закладів денного догляду: муніципальний, приватний і приватний сімейного типу. За даними національного інституту здоров'я та соціального захисту 2012 року, заклади денного догляду відвідувало приблизно 40% дітей віком від одного до двох років та 75% дітей віком від трьох до п'яти років [4, с. 71].

Головна освітня мета щодо дітей віком від року до п'яти – зміцнення здоров'я та добробуту кожної дитини [4, с. 72]. Завдання фінської дошкільної освіти полягають у соціалізації особистості, у навчанні дітей жити добрим життям, роблячи внесок у стале майбутнє. Вихователі роблять акцент на емоційному благополуччі дитини, на її фізичному і творчому розвитку. Головне завдання – забезпечити, щоб кожна дитина була щасливою та відповідальною особистістю. Основний зміст дошкільної освіти має шість напрямів: математичний, природничий, історичний, естетичний, етичний і релігійний. У Фінляндії діти різного віку відвідують одну групу. Є групи з дітьми від 0 до 3 років і від 3 до 6 років. На думку фінів це сприяє розвитку співробітництва і навичок комунікації. Діти 6 і 7 років ходять в так званий нульовий клас, де готуються до школи.

У системі фінської дошкільної освіти відсутні фронтальні заняття. На відміну від української, фінська система освіти найбільш індивідуалізована у світі, тому що враховує задатки, здібності, нахили, інтереси, бажання кожної дитини. У фінському дитячому садку панує дух свободи. Заохочується дитяча творчість, самостійність, висувається менше правил і обмежень, до дитячої думки прислухаються, до дітей ставляться з повагою як до

особистостей. При цьому діти не розпечені. Якщо педагог вважає, що малюк заслуговує якогось покарання, про це в першу чергу сповістять батьків і отримають у них згоду. Навіть можливість забрати дитину від колективу і відвести в іншу кімнату під час неадекватної поведінки вимагає узгодження з батьками.

У фінських дитячих садках дітям надається максимальна самостійність і свобода вибору, до дітей відносяться як до маленьких особистостей, які мають власну думку, характер і манеру поведінки. Навіть, якщо дитина вередлива, негарно поводить себе і не слухається її ніколи не посварять і не скажуть, що вона зробила не правильно.

Велика увага у Фінляндії приділяється особистості вихователя, його внутрішньому світу та людським якостям. Основні ролі, які виконує вихователь у фінському дитячому садку – це помічник, друг, партнер у грі. Ніякої авторитарної позиції – лише співдружність і рівність. Вихователі мають повну автономію у плануванні своєї роботи, свободу обирати методи виховання і навчання, які вони вважають найрезультативнішими. Станом на 2014 рік третина педагогічних працівників у фінських дитсадках мала вищу освіту. Вони закінчують університети і здобувають кваліфікацію «вихователь дитячого садка». У останні роки Міністерство освіти і культури Фінляндії збільшує набір на освітні програми з підготовки педагогів для дошкільнят. У такий спосіб за останні 5 років відсоток вихователів з вищою освітою у фінських дошкільних закладах стрімко зріс.

Важливою є роль вихователя в організації дошкільної освіти, який не тільки має вищу освіту, але постійно займається самоосвітою і самовдосконаленням, підвищує свій професійний рівень, стежить за останніми тенденціями, технологіями і новими вимогами. На одного вихователя припадає не більше 4 дітей до трьох років і максимум 7 дітей старше шести років. У одній групі одночасно працює 3-4 вихователя. Керівник дошкільного закладу несе відповідальність лише за дітей та їхнє виховання, матеріальним забезпеченням займається держава в особі муніципалітетів. Вихователі створюють сприятливу атмосферу, в якій діти відчувають спільність, свою причетність до подій і залученість в процес діяльності, підтримують розвиток дружніх відносин між дітьми, що виникають в процесі щоденної освітньої діяльності.

Фінська система освіти пропонує всім дітям до шести років можливість передшкільної підготовки. Передшкільні заклади у Фінляндії мають на меті не «готовність до школи», а швидше сприяння зростанню дітей як людських особистостей і етично відповідальних членів суспільства через скеровування їх до відповідальних дій, дотримання загальноприйнятих правил і поваги до інших людей [4, С. 72-73]. Освітні заходи спрямовано на розвиток

мислення, мовлення, спілкування, фізичне вдосконалення, формування елементарних математичних уявлень, опанування етики і релігії, ознайомлення з проблемами довкілля, мистецтвом й культурою. Фінська дошкільна освіта не встановлює пріоритетності читання, письма й математики як базових умінь задля успішного вступу до початкової школи. 98% шестирічних дітей проходять передшкільну підготовку. Здебільшого заняття відбуваються вранці, а тому решту дня 70 % шестирічних дітей перебуває в закладах денного догляду. Загалом такі заклади відвідує 63 % усіх дітей віком від одного до шести років, із них 92 % ходить до державних, 8 % – до субсидованих державою приватних закладів. Працюють дитячі садки у Фінляндії зазвичай 5 днів на тиждень. Діти перебувають у них по 6 годин на день. В окремих дошкільних закладах діти перебувають цілодобово, проте це є скоріше винятком, ніж правилом.

Ще у Фінляндії вихователі часто водять дітей починаючи з 3-х річного віку на екскурсії в музеї, кіно, аеропорт, на заводи. Діти старшого дошкільного віку відвідують разом з вихователями басейн і каток. При цьому дозволу в батьків не питають і спеціальних автобусів не замовляють – користуються громадським транспортом.

Організація навчально-виховного процесу в фінських дитячих садочках дещо відрізняється від українських. Перевага надається індивідуально-груповим заняттям. З кожною підгрупою працює один із вихователів. У рамках певних меж дитині дозволено все. Панує дух свободи. Можна не малювати з усіма, але сидіти за столом під час занять обов'язково; можна ходити по калюжах і сидіти в бруді, але після цього обов'язково відмитися.

Впровадження особистісно-орієнтованого підходу простежується не лише в організації освітньої роботи, але і в усіх режимних моментах. Фінська дошкільна освіта особлива цікава тим, що в дитячому садку до кожної дитини підходять індивідуально. Меню може бути вегетаріанським, без риби або без свинини. Якщо у дитини алергія, для неї приготують окремо. На сніданок пропонують каші, м'ясну нарізку, фрукти, молоко. Каша – основне у сніданку. Обід різний, але традиції харчуватися супами в Фінляндії немає.

Основне правило фінського дитячого садка звучить так: «у природи немає поганої погоди, є невідповідний одяг». Фінські діти не бояться ні снігу, ні бруду, ні морозу і гуляють в будь-яку погоду. Для цього малюків одягають в спеціальний водонепроникаючий одяг восени і навесні, а взимку в теплі комбінезони та вовняні шапки і рукавиці. Дітей вчать ходити на лижах, кататися на ковзанах, плавати. Такі заходи забезпечують збереження і зміцнення фізичного здоров'я малюків.

Під час прогулянки вихователі організовують дітям дозвілля: ігри, розваги, навчальні заняття. Крім того, якщо хтось з дітей не

засвоїв матеріал на занятті (відволікався, або взагалі не брав участі), то вихователь приділяє цій дитині увагу під час прогулянки, і в ігровій формі намагається допомогти їй засвоїти матеріал.

Після прогулянки діти потрапляють в передпокій з душем. Тут діти відмивають від бруду водонепроникаючий одяг і гумові чобітки. Після чого одяг і взуття сушаться в спеціальних шафах, а задоволена дитина продовжує грати. Фінські дітлахи з раннього віку привчаються до піших походів на природу. Це можуть бути прогулянки до лісу або читання в парку. Свіжим повітрям фінські діти дихають не тільки на прогулянках. У садах є система клімат-контролю, яка регулює температуру і вологість в групі.

Середовищний підхід у освіті Фінляндії займає панівне місце. Приміщення дитячих садків відрізняються від українських інтер'єрною простотою, стриманістю і багатофункціональністю. У фінських дошкільних закладах простір практичний і функціональний, все трансформується і займає мінімум місця. Кожна група займає декілька кімнат. Приміщення спалень теж використовується як розвивально-ігровий простір, оскільки дитячі ліжечка трансформуються у шафочку або складаються у стопочки. Освітнє середовище дитячих садків сприяє навчанню, привертає увагу і викликає у дітей інтерес і цікавість, тим самим спонукаючи їх до експериментування і до здобуття усвідомленого досвіду.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що досвід Фінляндії у галузі дошкільної освіти є позитивним прикладом для удосконалення системи виховання дітей дошкільного віку в Україні. Фінська система дошкільного виховання розвивається стрімко, змінюючи свої орієнтири та підходи до організації роботи з удосконалення першої ланки освіти. Освітня політика Фінляндії виразно демонструє, що система дошкільної освіти оптимально відповідає інтересам дитини і сім'ї. Якість дошкільної освіти досягається шляхом розвитку мережі установ дошкільної освіти, появою нових дошкільних навчальних закладів сімейного типу і приватної форми власності. Відмінними рисами фінської системи дошкільної освіти від української є: всеохоплюючий педоцентризм, особистісно-орієнтований підхід до вихованців, перевага індивідуально-групових занять, роль і місія вихователя в освітньому процесі, домінування фізкультурно-оздоровчих заходів у виховній роботі з дошкільниками, усвідомлення дорослими дитинства як самоцінного, унікального періоду формування особистості дитини, протягом якого відбувається інтенсивний фізичний, психічний, моральний і духовний розвиток.

Список використаних джерел

1. Лохвицька Л. Дошкільна освіта Фінляндії: погляд з середини / Л. Лохвицька // Дошкільне виховання : Науково-методичний журнал для педагогів і батьків. 2017. № 6. С. 13-16.

2. *Образование в Финляндии. Как устроен и сколько стоит финский детский сад* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rebenok.by/articles/stature/study/24236-obrazovanie-v-finlyandy-kak-ustroen-i-skolko-stoit-finsky-detsky-sad.html>
3. *Папа – домохозяйка в Финляндии* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://finland.fi/ru/zhizn-i-obshhestvo/papa-domohozyajka-v-finlyandii>
4. *Салберг Пасі Фінські уроки 2:0. Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії.* / Пасі Салберг; пер. з англ. А.Р. Шиян; наук. ред. Р.Б. Шиян. Харків: Ранок, 2017. 240 с.
5. *Три цели дошкольного образования в Финляндии* // *Дитячий садок*. 2013. № 34. Вкладка. С. 1 – 2.
6. *Чем хорош финский садик?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://biz.totosha.kiev.ua/2017/04/chem-horosh-finskij-sadik/>
7. *Фінські секрети якісної освіти* / Ксенія Хаврикiна, Марина Пристiнська // *Дошкiльне виховання*. 2017. № 5. С. 16-17.
8. *Хейккила М. Руководство по государственной программе образования и ухода в раннем детстве (Финляндия)* / М Хейккила, А-Л. Валимаки // *Дитячий садок* 2013. № 34. С. 3 – 20.

Dr Magdalena Płotczyk (główny autor)
Agnieszka Gregier
Aneta Wiśniewska

Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu

PRZEMOC JAKO DESTRUKCJA I NARUSZENIE PRZESTRZENI LUDZKIEGO OSOBOWEGO ISTNIENIA – ASPEKTY FILOZOFICZNE, PSYCHOLOGICZNE I PRAWNE

Przemoc jest problemem, z którym muszą mierzyć się przedstawiciele różnych instytucji i środowisk. Dotyka ona wielu wymiarów życia społecznego. Jest to także problem filozoficzno-etyczny. Niejednokrotnie bowiem problematyką przemocy zajmowali się myśliciele występujący z postulatami promowania praw człowieka. Niektórzy z nich, jak np. John Lock, opracowali nawet teorie, które przekuto później w akty prawne. /Stradowski M., *Przemoc jako przejaw słabości, Fides et Ratio* 3 (15) 2013, s. 183/. Jednakże żadne rozwiązania formalno-prawne nie są w stanie wyeliminować tego negatywnego zjawiska z życia społecznego, lecz jedynie zniwelować jego skutki. Przemoc zawsze pozostanie wyzwaniem dla prawodawców, tym bardziej że, jak pokazują badania, przemoc staje się coraz groźniejszą chorobą społeczeństw – chorobą, która stała się zaraźliwa, niczym dżuma./Romejko A., *Teoria mimetyczno-ofiarnicza – wprowadzenie do antropologii Rene Girarda, Studia Gdańskie XV-XVI (2002-2003)*, s. 58/. Problematyka przemocy wymaga tym samym wszechstronnej analizy pozwalającej na uwzględnienie jej wszystkich wymiarów.